

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÜNYA MÜSTƏVİSİNDƏ QLOBAL ÇAĞIRIŞLARIN KEŞİYİNDƏ

İRADƏ HÜSEYNOVA

*Bakı Dövlət Universiteti
Qafqaz xalqları tarixi kafedrasının müdiri,
tarix elmləri doktoru, professor*

E-mail: prof.irada.huseynova@gmail.com

Azərbaycan nadir təbiətə və ekoloji zənginliyə, rəngarəng landşafta malikdir. Azərbaycanın təbii gözəlliyi və zənginliyi haqqında geniş məlumatlar müxtəlif qədim, orta əsr yazılı mənbələrində, səyahələrin xatirələrində və alimlərin əsərlərində əks olunub. Azərbaycan çoxşaxəli flora və faunaya malikdir. Təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsi, ekoloji tarazlığın, suyun, torpağın və havanın qorunması dünyanı düşündürən qlobal problemlərdəndir. Azərbaycan Respublikasının daxili siyasətində ekoloji təhlükəsizliyin təmin edilməsi, Xəzər dənizinin və havanın çirklənməsinin qarşısının alınması prioritet məsələlərdəndir. Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə - istər Sovet İttifaqı zamanı, istərsə də müstəqillik illərində ölkədə ekoloji problemlərin həlli istiqamətində, ətraf mühitin qorunması və bu sahə ilə bağlı müntəzəm olaraq müvafiq işlər həyata keçirilmişdir.

Ümummillə lider Heydər Əliyevin prezidentliyi dövründə ekoloji problemlərin həlli, ətraf mühitin yaxşılaşdırılması kimi məsələlər ölkənin uzunmüddətli inkişaf strategiyasına hesablanmışdır. Sözügedən problemlərin həlli ilə bağlı vacib tədbirlər Heydər Əliyev tərəfindən hələ sovet rəhbərliyi dövründə həyata keçirilmişdir. Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti nəticəsində Azərbaycanda ekoloji siyasət geniş vüsət aldı. Heydər Əliyev hər zaman təbiətin keşiyində duran bir ölkə rəhbəri idi. O söyləyirdi: “Mən 1993-cü ildə Bakıya gələrkən bizim əkdüyümüz, becərdiyimiz bəzi ağacların kəsilməsini görürkən elə bildim ki, mənə yaralayıcılar. Mən dəfələrlə demişəm, bir də deyirəm, kim hansı bir sağlam ağacı kəsirsə, hesab edin ki, o, mənim qolumu, barmaqlarımı kəsir... İnsan qurmalıdır, yaratmalıdır... hər bir insan ağac əkməlidir, becərməlidir, böyütməlidir. Əgər kimsə sağlam ağacı kəsirsə, o nəinki xalqına, millətinə, ölkəsinə xəyanət edir, o, öz ailəsinə, özü-özünə xəyanət edir” [16].

1969-1982-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik edən görkəmli dövlət və siyasi xadim Heydər Əliyev ət-

raf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadəsi ilə bağlı 8 əsas qanun və 32 qərar qəbul etmişdir [11].

Azərbaycana ilk rəhbərliyi dövründə Bakı şəhərinin yaşıllaşdırılması Heydər Əliyevin ekoloji siyasətində prioritet yer tuturdu. 1971-ci il sentyabrın 7-də Heydər Əliyev Bakı şəhərinin yaşıllaşdırılması haqqında qərar verdi. Bakı şəhərinin yaşıllaşdırılması məsələlərinin müzakirəsi məqsədi ilə geniş müşavirə keçirildi. Bakıda geniş yaşıllaşdırma işləri aparıldı [11].

Heydər Əliyev ekoloji problemlərin həllinə yönəlmiş 5 milli dövlət proqramı hazırlamışdır. Ölkənin flora və faunasının qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi məqsədilə respublikada Şirvan (1969), Ağ göl (1978), İsmayılı (1981), Bəsitçay (1974) təbiət qoruqları və milli parklar yaradıldı. Ekoloji siyasət beynəlxalq səviyyədə də həyata keçirilirdi. Azərbaycan beynəlxalq təşkilatlarla fəal əməkdaşlığa başladı. 1995-ci ildə Azərbaycan BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasına, 2000-ci il iyulun 18-də Kioto Protokoluna, 2002-ci ildə uzunmüddətli transsərhəd havanın çirklənməsinə dair beynəlxalq konvensiyaya qoşuldu.[17]

Ulu öndər Heydər Əliyevin ekoloji siyasətinin uğurlu kursu bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Son 20 ildə Azərbaycanda ekoloji problemlərin həlli, əlverişli təmiz mühitin yaradılması istiqamətində mütərəqqi tədbirlər həyata keçirilib. Qeyd edək ki, ətraf mühitə mənfi təsir göstərən amillərin qarşısının alınması və ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması məqsədilə İlham Əliyev tərəfindən “Azərbaycan Respublikasında ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına dair 2006-2010-cu illər üçün Kompleks Tədbirlər Planı” təsdiq edilib. Ölkə Prezidenti 2010-cu ili “Ekologiya ili” elan edib. “Ekologiya ili” çərçivəsində Bakı şəhərində havanın təmizlənməsi üçün üç milyondan çox ağac əkilib.[12]

Bu gün “yaşıl iqtisadiyyat”a keçid bütün dünyada böyük əhəmiyyət daşıyan çağırışlardan biridir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin: “Ətraf mühitin qorunması da bizim üçün çox vacib məsələdir... indi biz Azərbaycanın hərtərəfli inkişafı üçün, gənc nəslin sağlam böyüməsi üçün bu sahəyə də diqqət göstərməliyik” fikri cəmiyyətimizdə bu məsələlərin dövlət səviyyəsində nə qədər aktual olduğunu göstərir.

Məlum olduğu kimi, XX əsr dünyada ənənəvi enerji mənbələrinin (qaz, neft, uran) geniş istifadəsi ilə müşahidə olunurdu. Lakin karbohidrogen mənbələrinin getdikcə tükənməsi, 1986-cı ildə Çernobıl (Ukrayna) və 2011-ci il Fukusimada (Yaponiya) baş verən qəzalar bəşəriyyəti böyük təhlükələrlə üz-üzə qoydu. Beləliklə, nüvə enerjisi eyforiyası get-gedə səngiməyə başladı. Eləcə də tükənən enerji mənbələrinin istehlakı zamanı ekologiyaya atılan karbon dioksid qazının ifrat istixana effekti yaratması sanki cəmiyyətin başı üzərində “Demokl qılıncı” kimi asılmışdı.

Belə şəraitdə qədimdən məlum olan enerji mənbələri - külək, günəş, su və bioenerji yenidən aktualıq kəsb etməyə başladı. Məhz bu səbəbdən iqlim dəyişmələri ilə mübarizə yollarından biri, bəlkə də ən səmərəli istiqamətlərdən birincisi bərpa olunan enerji, “yaşıl iqtisadiyyat”dır.

“Yaşıl iqtisadiyyat” ekoloji risk və resurs qıtlığını nəzərə almaqla insanların daha yüksək həyat səviyyəsini və cəmiyyətdə sosial bərabərliyi təmin edən iqtisadiyyatdır. “Yaşıl iqtisadiyyat”ın əvvəlki iqtisadiyyat modellərindən əsas fərqi əvvəllər qiymət qoyulmadan istifadə edilən resursların əsl dəyərinin nəzərə alınmasıdır. Məsələn, təbiətdən pulsuz götürülən havanın, suyun və yaxud bioloji resursların dəyərinin nəzərə alınması. Əgər bütün bu resursların bəşəriyyət üçün əhəmiyyət və qiyməti nəzərə alınarsa, onda bir çox indi ucuz başa gələn malların əslində xeyli baha başa gəlməsi aydın olar. Yaşıl iqtisadiyyat modeli bəşəriyyətə daha harmonik inkişaf etməyə imkan verir.

Başqa sözlə “yaşıl iqtisadiyyat”ın təməl prinsipləri səmərəli planlaşma modellərinə əsaslanır. Bunun üçün sosial, ətraf mühit və iqtisadiyyatın ədalət prinsipi əsasında qarşılıqlı fəaliyyət modeli daha etibarlıdır. Bu model ətraf mühit, iqtisadiyyat və sosial sahə arasındakı münasibətlərin davamlı inkişafına zəmin yaradır. “Yaşıl iqtisadiyyat” dayanıqlı iqtisadiyyatı yaradaraq həm iqtisadi səmərəni, həm sosial ədaləti, həm də ekoloji tarazlığı təmin etmiş olur.

Enerji resursları ilə zəngin olmasına və dünyada enerji resurslarının ixracatçısı kimi tanınmasına baxmayaraq Azərbaycan Respublikasında bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə hər zaman diqqət mərkəzində olub. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən enerji təhlükəsizliyi siyasətinin təməl hədəflərindən biri də ölkəmizdə bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadənin gücləndirilməsindən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının dayanıqlı inkişafı ilə bağlı reallaşdırdığı tədbirlər olduqca böyük əhəmiyyət daşıyır. Bununla bağlı Azərbaycan BMT-yə üzv olan dövlətlərin 2015-ci ilin 25–27 sentyabr tarixində keçirilən Dayanıqlı İnkişaf Sammitində 2016–2030-cu illər üçün təsdiqlənmiş Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə qoşulmuşdur. Bu İnkişaf Məqsədlərinin icrasının institusional və siyasi baxımdan kompleks yanaşma tələb etdiyini nəzərə alan Prezident İlham Əliyev 6 oktyabr 2016-cı il tarixində “Azərbaycan Respublikasının Dayanaqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasının Yaradılması Haqqında” fərman imzalamışdır.

Ölkəmizdə bərpa olunan energetika sahəsinin inkişaf etdirilməsi, bu sahədə qanunvericilik və institusional mühitin təkmilləşdirilməsi məqsədilə müvafiq qanun və normativ hüquqi aktlar qəbul edilmişdir. Bununla əlaqədar görülən işlərin davamı olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 22 sentyabr tarixli, 1159 nömrəli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi yanında Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyi yaradılmış və Agentliyin Əsasnaməsi təsdiq edilmişdir. 3 may 2021-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində “Yaşıl Enerji Zonası”nın yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında” Sərəncam imzalamışdır.

Prezident İlham Əliyevin 2021-ci il 2 fevral tarixli “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in təsdiq edilməsi haqqında sərəncamı isə ekologiya sahəsində qəbul olunan mühüm sənədlərdən biridir. Sosial iqtisadi inkişafın 5 Milli Prioritet üzrə həyata keçirilməsini nəzərdə tutan sənəddə olduqca vacib müddəalar öz əksini tapmışdır. Bu müddəalara iqtisadiyyatın dayanıqlı əsaslarda rəqabət qabiliyyətli olması, işğaldan azad olunmuş regionların inkişaf etdirilməsi və böyük qayıdış siyasətinin reallaşması, təmiz ekologiya və “yaşıl artım” ölkəsi daxildir.

Həmçinin Milli Prioritetlər BMT-nin “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik”dən irəli gələn öhdəliklərin icrası istiqamətində də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Xatırlatmaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası iqlim dəyişməsinə ziyan çəkən 39 ölkədən biridir. Belə ki, coğrafi cəhətdən ölkə ərazisinin 60%-dək hissəsi arid zonaya daxildir və iqlim dəyişmələrinin təsirlərinə həssas regiondur. Bu məsələyə dair ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsi iqlim dəyişmələri ilə bağlı müntəzəm olaraq tədqiqatlar aparmış və Cənubi Qafqaz regionunun ekologiyanın yaranan ekoloji böhranla bağlı bəyanatlar yaymışdır.

Azərbaycan hökuməti hidroenerji ehtiyatlarını gücləndirmək məqsədilə ölkənin bütün regionlarında, xüsusilə Qarabağ bölgəsində yeni su anbarları, su elektrik stansiyalarının bərpasına başlamışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycanın daxili su ehtiyatlarının təqribi 25%-i formalaşır və bu da təxminən illik 2.56 milyard m³ təşkil edir. Prezident İlham Əliyev su ehtiyatlarının səmərəli idarə olunması istiqamətində addımlar atmışdır. Respublikada genişmiqyaslı su təchizatı və suvarma layihələri həyata keçirilmişdir. Qeyd edək ki, gələcək nəslin ekoloji maarifləndirilməsi üçün məktəb və universitet proqramlarına ekoloji təhsil daxil edilib. Universitetlərdə ekologiya üzrə ixtisaslaşmış yüksəkixtisaslı kadrlar hazırlanır.

Qeyd edək ki, 30 ilə yaxın müddət ərzində Ermənistanın işğalı altında olan Azərbaycanın tarixi torpaqları ermənilər tərəfindən ekoterrorizmə məruz qalıb. Ermənilərin ekoloji terroru Azərbaycanın su təsərrüfatı sistemində də mənfi təsir göstərmişdir. Ermənistan transsərhəd su ehtiyatlarını kimyəvi və bioloji maddələrlə çirkləndirib. İşğaldan azad edilmiş Ağdərə rayonunda yerləşən Sərsəng su anbarı respublikanın 6 rayonunu (Tərtər, Ağdərə, Bərdə, Goranboy, Yevlax və Ağcabədi) su ilə təmin edirdi. 44 günlük müharibə nəticəsində işğaldan azad edilmiş torpaqlarda müntəzəm bərpa-quruculuq işləri aparılır. Qarabağ, Şərqi Zəngəzur, eləcə də Naxçıvan Muxtar Respublikası yaşıl enerji zonaları elan edilib. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin genişmiqyaslı bərpa və yenidən qurulma prosesində ətraf mühitin mühafizəsi prioritet məsələdir. Bu ərazilərdə “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” kimi innovativ yanaşmalar tətbiq edilir və ekosistem bərpa olunur [8].

Qarabağ regionun prioritetliyi ondadır ki, burada təkcə su elektrik stansiyaları deyil, habelə külək, günəş

elektrik stansiyaları kimi alternativ və bərpa oluna bilən enerji növlərindən də istifadə ediləcək. Günəş və külək elektrik stansiyaları tikintisinə sərmayə qoymaq istəyən şirkətlər işğaldan azad edilmiş ərazilərə cəlb olunurlar. Regionda “yaşıl enerji” zonasının yaradılması ilə əlaqədar tədbirlər görülür [9, s.176.].

Dövlət başçısı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Laçında Güləbird SES-nin, Suqovuşan SES-nin, Sərsəng su anbarının yenidən bərpası, Qarabağda və Şərqi Zəngəzurdə 2021-2023-cü illər ərzində 170 meqavat gücündə hidroelektrik stansiyaların istifadəyə verilməsi ölkəmizdə hidrosiyasətin uğurla inkişafından xəbər verir [5].

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ölkəmizin işğaldan azad edilmiş torpaqlarını “Yaşıl enerji” zonası elan edib. Bu ərazilərin 2050-ci ilədək “Netto sıfır emissiya” zonasına çevrilməsi nəzərdə tutulur [15].

Bərpa olunan enerji - günəş enerjisi üçün ən səmərəli bölgələr Abşeron yarımadası, Xəzərin sahilələri və Naxçıvan Muxtar Respublikası xüsusilə əlverişlidir.

Xüsusən qeyd etmək lazımdır ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə günəş enerjisi layihələri həyata keçirmək üçün geniş potensial var. Belə ki, Zəngilan, Cəbrayıl, Qubadlı və Füzuli ərazisində müşahidə edilən günəş radiasiyası Naxçıvan MR-da müşahidə edilən günəş radiasiyasından sonra ölkə üzrə ən əlverişli ikinci regiondur. Aparılan ilkin tədqiqatlar, günəş enerjisi layihələri üçün topoqrafiya, iqlim şəraiti, şəbəkəyə yaxınlıq, enerji istehsalı potensialı, nəqliyyat infrastrukturunu və digər texniki faktorların müqayisəli təhlili əsasında Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarının ərazisi məqsədəuyğun hesab edilmişdir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə - xüsusən də Laçın və Kəlbəcərin dağlıq hissələrində əlverişli külək potensialının olması, ilkin araşdırmalara əsasən müəyyən edilmişdir.

Dünyada neft və qaz ölkəsi kimi tanınan Azərbaycan dövlət rəhbərliyinin yürütdüyü siyasət nəticəsində artıq "yaşıl enerji" ölkəsinə çevrilir. Yaxın gələcəkdə Azərbaycanda istehsal olunan yaşıl enerji də dünya bazarlarına çıxarılacaq. Bir sıra Avropa dövlətləri Azərbaycandan alacağı yaşıl enerji sayəsində öz enerji təhlükəsizliyini möhkəmləndirəcək.

Azərbaycan yaşıl enerjisi mübadiləsi sahəsində Gürcüstan ilə ikitərəfli, eləcə də Gürcüstan və Türkiyə ilə üçtərəfli faydalı əməkdaşlıq aspektləri planlaşdırılır. Gürcüstanla əməkdaşlıq edərək “yaşıl

enerji"ni Azərbaycan-Gürcüstan və Qara dəniz vasitəsilə Avropaya ixracı prioritet hesab olunur. Bu məqsədlə 16 yanvar 2023-cü ildə Prezident İlham Əliyevin Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Əbu-Dabi şəhərində keçirilən "Dayanıqlıq Həftəsi" adlı tədbirdə Azərbaycanın "yaşıl enerji" siyasəti bir daha dövlət başçısı tərəfindən beynəlxalq birliyə bəyan edildi. Prezident bu siyasətin növbəti uğuru hesab olunan 2022-ci ildə Qara dəniz vasitəsilə yaşıl enerji ixracı ilə bağlı Avropa Komissiyası, Azərbaycan, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstanın imzaladığı yeni bir beynəlxalq layihənin əhəmiyyətini vurğuladı [2].

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev Əbu-Dabi "Dayanıqlıqlıq Həftəsi"nin açılış mərasimində qeyd etdi ki, bərpaolunan enerji ilə bağlı proqramımız tamamilə fərqli gündəliyə malikdir: "Birincisi, bu onunla bağlıdır ki, nəhəng potensial var. İkincisi, biz onun sayəsində ixracımızı şaxələndirəcəyik. Əlbəttə ki, nəticədə iqtisadiyyatımızın yeni ekoloji təmiz sektoru yaranacaq" [3].

BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının, dünyanın ən böyük və mühüm dövlətlərarası tədbirlərindən biri olan COP29-un bu il Azərbaycanda keçirilməsi Prezident İlham Əliyevin növbəti təntənəli qələbəsi olaraq təqdirəlayiqdir. Bu, Qoşulmama Hərəkatına sədrliyimiz və Təhlükəsizlik Şurasına üzvlüyümüzdən sonra xarici siyasətimizin ən böyük uğurudur. Eyni zamanda, son zamanlar Azərbaycana qarşı çirkin kampaniya aparan bəzi dairələrə tutarlı cavabdır. Onu da qeyd etmək vacibdir ki, bu mötəbər tədbirlə bağlı keçirilən seçkidə Ermənistan və Bolqarıstan Azərbaycanın xeyrinə öz namizədliyini geri çəkmişdir. Bu amil dövlətimizin regionda bir daha artan nüfuzunun göstəricisi kimi qiymətləndirilir. Azərbaycanın 2030-cu ilə qədər sosial-iqtisadi inkişafının milli prioritetlərindən biri "Təmiz ətraf mühitə və yaşıl inkişafa malik ölkə" kimi müəyyən edilib. Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2024-cü il Azərbaycan Respublikasında "Yaşıl dünya həmrəylik ili" elan edilib. Proqram işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası ilə bağlı tədbirlər də daxildir [1].

BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı (COP) iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə çox vacib və dünyanın ən əhəmiyyətli tədbirlərindən biridir. Azərbaycanın bu tədbirə Şərqi Avropa Qrupu ölkələri arasından

yekdil qərarla ev sahibi seçilməsi ölkəmizə yüksək etimadın göstəricisidir. Azərbaycan artıq beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi etmək sahəsində özünə yetərincə müsbət imic qazanıb. Tədbirin Azərbaycanda keçirilməsi ilə bağlı qərar həm də ona görə əhəmiyyətlidir ki, bu qərar, Azərbaycanın lokal antiterror tədbirlərindən iki ay yarım sonra verilib. Bu isə dünya ictimaiyyətinin Azərbaycanın atdığı addımlara, dolaylı da olsa, dəstəyindən xəbər verir. Bu tədbir Azərbaycanın neft-qaz ölkəsi olmaqla yanaşı, yaşıl iqtisadiyyatı nə dərəcədə prioritet sahə kimi gördüyünü bütün dünyaya sübut edir. Tədbirin Bakıda keçirilməsinin Azərbaycanın nüfuzunun daha da artmasına və ölkə reallıqlarının dünya ictimaiyyətinə birbaşa və asan çatdırılmasına böyük təkan verəcəyi şübhəsizdir.

Bundan əlavə, 2023-cü ildə keçirilmiş COP28 Konfransında 2030-cu ilə qədər dünyada bərpa olunan enerji potensialının üç dəfə, enerji səmərəliliyinin isə ikiqat artırılması üzrə "Bərpa Olunan Enerji və Enerji Səmərəliliyinə dair Qlobal Vəd" birgə təşəbbüsünə Azərbaycanın dəstəyinin ifadə edilməsi ölkəmizin dünyada artan nüfuzunun göstəricisidir.

Həmçinin COP29-la bağlı təqribən 70-80 min xarici qonağın ölkəmizə gözlənilən səfəri onu deməyə əsas verir ki, bu tədbir ölkəmizin tanınmasında, onun turizm potensialının dünyaya çatdırılmasında yeni imkanlar açır. COP29 həm də turizmin inkişafına təkan verəcək bir fürsət kimi dəyərləndirilməlidir.

2024-cü ilin aprelin 23-də ADA Universitetində "COP29 və Azərbaycan üçün Yaşıl Baxış" mövzusunda beynəlxalq forum keçirilmişdir. Bu forumda regional təhlükəsizlik, enerji keçidi və yaşıl artımla bağlı Azərbaycanın baxışının təqdim olunması, Qarabağda yaşıl və ekoloji cəhətdən təmiz zonaların yaradılması, Azərbaycanda külək və günəş enerjisi layihələri, Avropa İttifaqına qədər uzanan yaşıl enerji dəhlizlərinin gələcəyi və digər aktual mövzular müzakirə edildi. Forumda çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev qeyd etmişdir: "Azərbaycan yekdilliklə BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransına ev sahibliyi edəcək ölkə seçilmişdir [6]. Bu, Azərbaycanın global miqyasda güclü diplomatiyasının əlaməti və çoxtərəfli danışıqlar zamanı etibarlı tərəfdaş nüfuzunun təsdiqidir. Bakı Enerji Həftəsi çərçivəsində təşkil olunan bu forum Cənubi Qafqazda təhlükəsizliyin və əməkdaşlığın inkişafına hesablanan nüfuzlu beynəlxalq tədbirdir.

2024-cü ilin iyunun 4-də Azərbaycan Respubli-

kasının Prezidenti İlham Əliyev Bakı Ekspo Mərkəzində Bakı Enerji Həftəsi çərçivəsində keçirilən 29-cu Beynəlxalq Xəzər Neft və Qaz - “Caspian Oil&Gas” və 12-ci Xəzər Beynəlxalq Energetika və Yaşıl Enerji - “Caspian Power” sərğilərinin rəsmi açılış mərasimində iştirak edərkən söyləmişdir: “Enerji təhlükəsizliyi milli təhlükəsizliyin ayrılmaz hissəsidir. İdxaldan asılı olan ölkələr, əlbəttə ki, ən etibarlı və uzunmüddətli tərəfdaşlar və müqavilələr axtarır. Onlar Azərbaycanın simasında məhz bunu əldə edirlər. Bizim sözumüz imzamız qədər dəyərlidir. Son 30 il ərzində imzalanmış bütün müqavilələr tam şəkildə icra olunub. Onların hamısı parlament tərəfindən ratifikasiya olunub və qanun şəklində imzalanıb. Orada bir söz belə dəyişilməyib. Bu etibar onilliklər ərzində qazanılıb. Bunun nəticəsidir ki, biz bu gün bərpaolunan enerji sahəsində növbəti sürətli inkişafın şahidiyik [7].

Azərbaycanda ekoloji vəziyyət və təbii sərvətlərin idarə edilməsi davamlı inkişaf strategiyasının mühüm tərkib hissəsinə çevrilib. Ölkədə ətraf mühitin çirklənməsinin minimuma endirilməsinə, təbii sərvətlərin qorunmasına və alternativ enerji mənbələrindən istifadəyə xüsusi diqqət yetirilir. Milli ekoloji siyasət ətraf mühitin təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə, indiki və gələcək nəsillərin ehtiyaclarının ödənilməsinə yönəldilmişdir. Azərbaycanın uğurlu siyasəti ekoloji problemlərin həllinə, çağırışlara operativ reaksiya verilməsinə və ətraf mühitin vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş tədbirlərin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində fəal iş aparır. Bu gün Azərbaycan Cənubi Qafqaz regionunda qlobal ekoloji problemlərin həllinə və dünya ekosistemin qorunmasına qayğı göstərən ölkədir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 24-də Kazan şəhərində XVI BRICS Sammitinin “Outreach”/“BRICS+” formatının ilk plenar iclasında qeyd etmişdir: “Növbəti ayda Bakı ən böyük beynəlxalq iqlim konfransının – COP29-un keçirilməsi məkanı olacaq. Təqribən 200 ölkənin COP29-un Azərbaycanada keçirilməsinə dair yekdil qərarı bizim siyasətimizə hörmətin və dəstəyin parlaq sübutudur. Biz artıq Qlobal Cənub və Qlobal Şimal arasında iqlim üzrə əməkdaşlığa töhfə veririk və istər iqlim dəyişikliyi ilə bağlı məsələlərdə, istərsə də qlobal təhlükəsizlik, beynəlxalq hüququn aliliyi, bir-birinin işlərinə qarışmamaq, qarşılıqlı hörmət məsələlərində qarşılıqlı anlaşmaya nail olunmasına səy göstərəcəyik.” [18]

Qətiyyətlə deyə bilərik ki, COP29 beynəlxalq konfransı ölkədə yüksək təşkilatçılıq səviyyəsində keçiriləcək və bu xalqımızın, dövlətimizin növbəti böyük uğuru olacaq. Eyni zamanda, Azərbaycan neft-qaz ölkəsi kimi bu sahədə özünü dünya müstəvisində bir daha təmiz ətraf-mühit, yaşıl enerji, təmiz iqlim şəraitinin yaradılmasının keşiyində duran qüdrətli bir dövlət kimi təsdiq edəcəkdir. Yaşıl enerji növlərinin yaradılması və dünya bazarlarına nəqli hazırda Azərbaycan dövlətinin enerji siyasətinin prioritetlərindəndir.

Nəticə

Hər zaman dünyada sülhün, ədalətin yanında olduğunu bəyan edən Azərbaycan dövləti bu gün müstəqil siyasət apararaq, beynəlxalq hüququn prinsiplərinə və qanunlarına əsasən öz ərazisində antiterror tədbirləri keçirməklə suverenliyini bərpa etmiş və ölkədə separatizmin kökünü kəsmişdir. Artıq bütün beynəlxalq təşkilatlar, dünya dövlətləri də Azərbaycanın Qələbəsini qəbul edib və ölkəmizin haqlı mövqeyini dəstəkləyirlər.

Bəşəriyyəti düşündürən iqlim dəyişikliyi və qlobal istiləşmənin fəsadlarına qarşı mübarizə Azərbaycanın da başlıca siyasi və iqtisadi məsələlərindən biridir. Azərbaycan iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə birgə səylərin əhəmiyyətini anlayır. Qarşılaşdığımız problemlər kollektiv fəaliyyət, razılaşdırılmış ümumi məqsəd və istəklərə sədaqət tələb edir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nümayiş etdirdiyi güclü siyasi iradə və Azərbaycanın COP 29-a ev sahibliyi etməsi ölkəmizin istər regionda, istərsə də beynəlxalq müstəvidə nüfuzlu, etibarlı tərəfdaş, qüdrətli dövlət olduğunu əyani surətdə sübut edir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. "Azərbaycan Respublikasında 2024-cü il üçün yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu" Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi (president.az) (17.04.2024)

2. Azərbaycan Prezidenti: BƏƏ dünyanın ən sabit və inkişaf etmiş ölkələrindən birinə çevrilib. [Elektron resurs] / yanvar 16, 2023. URL: <https://apa.az/az/resmi-xeber/azerbaycan-prezidenti-be-dunyanin-en-sabit-ve-inkisaf-etmis-olkelerinden-birine-cevrilib-742472>.

3. Azərbaycan "yaşıl enerji"nin mühüm ixrac mənbəyinə çevriləcək <https://www.azerbaijan-news.az/az/posts/detail/azerbaycan-yasil-enerjinin-mu>

hum-ixrac-menbeyine-cevrilecek-1674081113

4. Ekoloji siyasət/Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (eco.gov.az) (17.04.2024)

5. "İlham Əliyev Sərsəng su anbarının ərazisində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb" Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi (president.az) (17.04.2024)

6. İlham Əliyev ADA Universitetində "COP29 və Azərbaycan üçün Yaşıl Baxış" mövzusunda keçirilən beynəlxalq forumda iştirak edib. 23 aprel 2024-cü il. <https://president.az/az/articles/view/65580>

7. İlham Əliyev Bakı Enerji Həftəsi çərçivəsində 29-cu "Caspian Oil&Gas" və 12-ci "Caspian Power" sərgilərinin açılışında çıxış edib. 04 iyun 2024 <https://president.az/az/articles/view/66181>

8. Hüseynov E.Ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi ekoloji siyasət bu gün öz bəhrəsini verir Ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi ekoloji siyasət bu gün öz bəhrəsini verir - AZƏRTAC (azer-tag.az) (17.04.2024)

9. Hüseynova İ.M. İlham Əliyev və zəfər tariximizin şanlı səhifələri. Bakı, "Füyuzat", 2021, 224 s.

10. Hüseynzadə F. Heydər Əliyev Bakını yaşıllıqlar diyarına çevirdi.Ulu öndərin hakimiyyəti illərində ölkəmizdə ekoloji siyasət yeni vüsət alıb Paritet.- 2010.- 10-12 iyul.- S. 11.

11. Musayev X. Ümummilli Lider Heydər Əliyev və Azərbaycan təbiəti - Turaz (17.04.2024)

12. Hüseynov B. Heydər Əliyev və Azərbaycan təbiəti - Heydər Əliyev – 100. Heydər Əliyev və Azərbaycan təbiəti (sia.az) (17.04.2024)

13. Вейсалова З. Роль Гейдара Алиева в формировании экологической политики Азербайджана. Роль Гейдара Алиева в формировании экологической политики Азербайджана (nedelia.az) (17.04.2024)

14. Prezident İlham Əliyev: Güləbird Su Elektrik Stansiyasının istismara verilməsinin çox böyük rəmzi mənası var: [Elektron resurs] / fevral 15, 2021. URL:https://azertag.az/xeber/prezident_ilham_aliyev_gulebird_su_elektrik_stansiyasinin_istismara_verilmesinin_chox_boyuk_remzi_menasi_var_video-1712451

15. COP29 2024-cü ildə Azərbaycanda keçiriləcək 11 Dekabr 2023, 20:22 <https://eco.gov.az/az/nazirlik/xeber?newsID=20466>

16. <https://xalqgazeti.az/az/sosial-heyat/136857-heyder-eliyev-her-bir-insan> (17.04.2024)

17. Экология Азербайджана — Википедия (wikipedia.org) (17.04.2024)

18. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Oktyabrın 24-də Kazan şəhərində XVI BRICS Sammitinin "Outreach"/"BRICS+" formatının ilk plenar iclasında çıxışı. <https://president.az/az/articles/view/67140>

XÜLASƏ

Bu gün dünyanı narahat edən qlobal problemlərdən biri iqlim dəyişməsidir və onun törədə biləcək fəsadlarıdır. Hazırkı dövrdə əsas məqsəd yaşıl iqtisadiyyat, yaşıl enerji siyasətinin inkişafını təmin etmək, insanların həyat tərzini yaxşılaşdırmaqdır.

Müasir dövrdə mürəkkəb proseslərin getdiyi bir vaxtda ölkəmizin dünya müstəvisində mövqeyinin gücləndirilməsi, həmçinin, nüfuzlu geosiyasi mərkəzə çevrilməsi Azərbaycanın siyasi gücünü günbəgün artırır. Bu sahədə Azərbaycanın prioritet istiqamətlərindən biri də mövcud vəziyyətlə bağlı müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsidir. Qloballaşma şəraitində Azərbaycan Respublikası iqlim dəyişikliyinə qarşı əlaqələndirilmiş cavab tədbirlərinin vacibliyini dərk edərək birgə təşəbbüslər vasitəsilə davamlı gələcəyə doğru irəliləyişi sürətləndirməyi hədəfləyərək dünyamiqyaslı fəaliyyət göstərir, BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı -COP29 kimi möhtəşəm bir tədbirə ev sahibliyi edəcəkdir. Bu amil müstəqil Azərbaycan dövlətinin dünyada qlobal təşəbbüslərin və beynəlxalq tədbirlərin təşkilatçısı kimi nüfuzunu daha da artırır.

Açar sözlər: iqlim dəyişmələri, yaşıl iqtisadiyyat, ekoloji siyasət, dayanıqlı inkişaf, alternativ enerji, ekoloji tarazlıq.

РЕЗЮМЕ

Одной из глобальных проблем, которая беспокоит мир сегодня, является изменение климата и его возможные осложнения. Основная цель в настоящее время заключается в обеспечении развития зеленой экономики, проведении политики в области зеленой энергетики и улучшения качества жизни людей. В настоящее время основной целью является обеспечение развития зеленой экономики, проведение политики в области зеленой энергетики и улучшение качества жизни людей.

Укрепление позиций нашей страны на мировой арене, а также превращение ее в влиятельный геополитический центр в ходе сложных процессов в современную эпоху с каждым днем повышает политическую мощь Азербайджана. Одним из приоритетных направлений Азербайджана в этой сфере является реализация соответствующих мер, связанных со сложившейся ситуацией. В условиях глобализации Азербайджанская Республика, осознавая важность скоординированных ответных мер на изменение климата, осуществляет мировую деятельность, направленную на ускорение продвижения к устойчивому будущему посредством совместных инициатив. Азербайджан станет местом проведения грандиозного мероприятия, такого как конференция сторон Рамочной конвенции ООН по изменению климата-COP29. Этот фактор еще больше повышает авторитет независимого Азербайджанского государства в мире как организатора глобальных инициатив и международных мероприятий.

Ключевые слова: *изменение климата, зеленая экономика, экологическая политика, устойчивое развитие, альтернативная энергетика, экологический баланс.*

SUMMARY

One of the global problems that worries the world today is climate change and its possible complications. The main goal at present is to ensure the development of a green economy, implement green energy policies and improve the quality of life of people. Currently, the main goal is to ensure the development of a green economy, the implementation of a green energy policy and the improvement of people's quality of life.

The strengthening of our country's position on the world stage, as well as its transformation into an influential geopolitical center in the course of complex processes in the modern era, increases Azerbaijan's political power every day. One of the priorities of Azerbaijan in this area is the implementation of appropriate measures related to the current situation. In the context of globalization, the Republic of Azerbaijan, realizing the importance of coordinated responses to climate change, carries out global activities aimed at accelerating progress towards a sus-

tainable future through joint initiatives. Azerbaijan will be the venue for a grandiose event such as the Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change-COP29. This factor further enhances the authority of the independent Azerbaijani state in the world as an organizer of global initiatives and international events.

Key words: *climate change, green economy, environmental policy, sustainable development, alternative energy, environmental balance.*